

فرش ایرانی؛ میراث هویتی دیرینه

فرش ایرانی مجموعه‌ای است از نقش و نگارها و هنر اقوام گوناگون ایرانی که بر اساس طبیعت، فرهنگ و جهان‌بینی مردم مناطق مختلف این سرزمین کهن، خلق می‌شود...

فرش ایرانی مجموعه‌ای است از نقش و نگارها و هنر اقوام گوناگون ایرانی که بر اساس طبیعت، فرهنگ و جهان‌بینی مردم مناطق مختلف این سرزمین کهن، خلق می‌شود.

به گزارش پایگاه اطلاع رسانی شبکه خبر، فرش ایرانی را میتوان از نظر طرح و نقش به دو گروه کلی تقسیم کرد، فرش‌هایی با طرح هندسی و فرش‌هایی با نقوش منحنی که به نام فرش‌های گلدار هم شناخته می‌شوند.

طرح‌های هندسی رایج در فرش ایرانی

بسیاری از فرش‌های ایرانی با خطوط افقی، عمودی و موربی که در اندازه‌های مختلف و نقشهای تکرار شونده در سراسر فرش قرار می‌گیرند تزئین می‌شوند. این قالبها توسط ایل‌های چادرنشین بافته می‌شود که هر یک نقوش خاص خود را دارد. یک روش مهم تشخیص اینکه فرش مورد نظر حاصل دست چه ایلی و در چه منطقه‌ای است، از طریق همین نقوش ویژه میسر می‌شود.

&8226;# فرش ایرانی بازتاب طبیعت ایران زمین

یک خصوصیت برجسته قالی ایرانی، نقشهای پیچیده و نمادین آن است که همواره متخصصین و هنردوستان را در سراسر جهان به تحسین واداشته است. عده بسیاری عقیده دارند که نقش قالی ایرانی، بر خلاف آنچه تصور میشود نمادین یا سمبولیک نیست، بلکه بازتاب آن احساس قرابت و نزدیکی است که فرد ایرانی نسبت به محیط اطراف خود و نقشهای موجود در طبیعت در خود داشته است.

طبیعت، بزرگترین منبع الهام طراحان فرش بوده است، گاهی نیز بعضی طراحان نقوشی از فرهنگهای دیگر چون چین و عربستان را در طرحهای خود وارد کرده‌اند. طراحی فرش در ایران از سابقه‌ای دیرینه برخوردار است که با نقوش نزدیک به طبیعت درخت، گل، پرند و ابر اجرا میشده است و این اشکال با عبور از هر نسل به تدریج ساده و انتزاعی شده و در عین حال به پیچیدگی نقوش آن افزوده گشته است.

طرح لچکی

یک شکل عمده در فرش ایرانی، به خصوص در انواع بزرگتر آن، طرح لچکی یا استفاده از یک قاب بیضی یا گاهی متمایل به لوزی در مرکز است که نقشها در دور و میان آن قرار می‌گیرند و به آن ترنج می‌گویند.

در طی سالیان، پژوهشگران هنر و متخصصین قالی بافی و هنرهای دستی در زمینه طبقه بندی طرحها و نقوش قالی ایرانی به کوششهایی دست زده‌اند و مجموعاً به 17 گروه اصلی تقسیم کرده‌اند که البته هر یک دارای طرحی فرعی است.

&8226;# 17 گروه اصلی فرش ایرانی:

1. طرح ابنیه باستانی: در این طرح، نقوش با الهام از کاشی کاری، ساختار و اشکال هندسی بناها به وجود می‌آیند. از نقشهای اصلی

این سبک، چندین طرح فرعی حاصل شده که از بین آنها میتوان به طرحهای "تخت جمشید"، "طاق بستان"، طاق کسری (ایوان مدائن) و طرح جدیدتر "زیر خاکی" را نام برد.

2. طرح شاه عباسی: شاه عباس صفوی، از جمله شخصیت‌های تاثیر گذار در هنر ایران به شمار میرود و طرح شاه عباسی نیز با گل زنبق درشت و معروفش که گل شاه عباسی نامیده میشود، از جمله طرحهای محبوب زمان او به شمار میرود. در فرشهایی با این نقوش، گل شاه عباسی با برگها و گلها جلوه میکند. از جمله طرحهای فرعی این طرح میتوان به شیخ صفی، درخت، حیوان، شاه عباسی مزین و لچک ترنج اشاره نمود.

3. طرح اسلیمی یا مارییج: عنصر اصلی این طرح، شاخه‌های مارییچی هستند که با گل و برگ احاطه شده و انشعابهای آن به نقوش اسلیمی ختم میشوند.

معروفترین اسلیمی‌ها، اسلیمی دهن اژدر است. در این نوع اسلیمی انتهای هر شاخه به دو بخش متقارن منشعب می‌گردد و بصورت دهان اژدها نشان داده می‌شود و روی ساقه شاخه‌ها جوانه‌هایی در نقاط مختلف تزئین شده است که بیشتر این جوانه‌ها را اسلیم مینامند.

شاید کلمه اسلیمی از اسلیم به معنای جوانه باشد و شاید هم این لغت مصغر اسلامی باشد، می‌دانیم که در هنرهای اسلامی از این طرح بسیار استفاده شده است. این طرح به دلیل تغییرات و دخل و تصرف‌ها به گروههای فرعی بسیار تقسیم شده است مانند اسلیمی، اسلیمی بندی، اسلیمی شکسته، اسلیمی دهن اژدر، اسلیمی لچک ترنج، اسلیمی ترنجدار و اسلیمی ماری.

4. طرح افشان: در طرحهای افشان، نقوش معمولا از یک نوع (مثلا گل یا پرند) بوده و به یکدیگر متصل هستند. قلم طراح در طول اجرای طرحهای افشان از ابتدا تا انتها بر روی کاغذ باقی میماند و طرح در هیچ نقطه‌ای قطع نمیشود.

تنها در جاهایی که شاخ و برگها در زمینه پخش و پراکنده میشوند، طرح از هم گشوده میشود. طرحهای ختایی افشان، دسته گل افشان، طرح حیوانی افشان و ترنج افشان از جمله طرحهای فرعی این طرح هستند.

5. طرح تزئینی: بعضی از این طرحها، شبیه نقش بافته‌های مناطق مرزی کشورهای همسایه با ایران است و گاهی به نام آنها شهرت یافته است. تحقیقات فراوان نشان میدهد که بعضی از آنها در واقع ایرانی هستند و توسط همسایگان ایران الگو برداری شده‌اند. بعضی از این طرحهای مشهور عبارتند از طرح افغانی، طرح قفقازی و گوبلن.

6. طرح بندی (بند بندی): هنگامی که یک بخش کوچک از طرح تکرار شود و در طول و عرض قالی نقشی پیوسته ایجاد کند، نقش حاصل، طرح بندی نامیده میشود. در زیر مجموعه طرح بندی گروههای متعددی وجود دارند که از جمله میتوان به بندی مستوفی، بندی شکسته، بندی کتیبه، بندی ورامین، بندی درختی، بندی مجلسی، بندی بختیاری و بندی خشتی اشاره نمود.

7. طرح بوته: اساس این طرح، موتیف سرو خمیده (بوته) است که از قدیمیترین نقوش ایران و هند است. در قالی ایران، این طرح شکلهای و اندازه‌های متعددی می‌یابد، بعضی از طرحهای فرعی مشهور بوته عبارتند از: بته (بوته) جقه، بوته سرابند، بوته خرقة ای، بوته قلمدان اصفهان، بوته سنجی و بوته افشاری.

8. طرح درختی: هرچند استفاده از شاخه‌های ساده و انتزاعی در طراحی قالی ایرانی بسیار معمول است، اما نقوش درختی به خاطر شباهت مشخص خود به فرمهای طبیعی از آن متمایز است. در میان شاخه‌های فرعی این طرح میتوان به درخت و حیوان، درخت گلدانی و بید مجنون اشاره نمود.

9. طرح شکارگاه: درست مانند طرح درختی، حیوانات موجود در این طرح هم بسیار نزدیک به طبیعت ترسیم میشوند. طرحهای فرعی آن شامل: شکارگاه خشتی، شکارگاه لچکی، شکارگاه افشان هستند.

10. طرح قابی یا خشتی: اساس این طرح استفاده از قابهای متعددی است که در هر یک تصویر مستقلی وجود دارد که میتواند تکراری یا تک باشد. از جمله طرحهای فرعی آن میتوان به خشتی مارپیچ و خشتی ستونی اشاره نمود.

11. طرح گلفرنگ (گل اروپایی): این طرح در اصل ترکیب بندیهایی با نقوش اصیل ایرانی است که در آنها گل سرخ با رنگهای تیره و روشن وجود داشت و بعدها به خاطر طبیعت گرا بودن، به طرح اروپایی یا فرنگی مشهور شد. از جمله زیر گروههای این طرح میتوان طرح گل بیجار، گل مستوفی، گل خشتی، دسته گل و گل و مرغ را نام برد.

12. طرح ترکمن یا بخارا: طرح فرشهای ترکمن از لحاظ هندسی و شکستگی خطوط در ردیف طرحهای ایلی و خاص مردم کوچ نشین است که به طور ذهنی و بدون نقشه بافته میشود. ترکمنی قاب یمونی، ترکمنی شانه ای، ترکمنی غزال گز(چشم آهو)، ترکمنی آخال، ترکمنی چهار قاب، ترکمنی خورجینی و ترکمنی قاشقی، طرحهای فرعی این طرح را تشکیل میدهند.

13. طرح گلدانی: در این طرح، گلدان در اندازه‌های مختلف به کار برده میشود، ممکن است یک گلدان بزرگ تمام قالی را بپوشاند یا نقش گلدانهای کوچک در سراسر فرش تکرار شود. این طرح زیر مجموعه بزرگی دارد که گلدان ختایی، گلدان دو طرفه، گلدان محرابی، گلدان افشان، گلدان حاجی خانم و گلدان لچک ترنجی از آن جمله‌اند.

(با پس زمینه تک رنگ) و بوته (با رنگهای متعدد پس زمینه).

17. طرح مرکب: علاوه بر طرحهای اصیل، طرحها در گذر زمان با یکدیگر ترکیب شده و طرحهای ترکیبی از به هم پیوستن دو یا چند طرح اصلی، به وجود آمده‌اند.